

Sicklaön 38:14, Disponentvillan, Kvarnholmen, Nacka

Ny invändig hiss - antikvarisk konsekvensanalys

INLEDNING

Föreliggande antikvariska konsekvensbeskrivning har tagits fram av AIX arkitekter på uppdrag av Kvalitena AB. Disponentvillan på Kvarnholmen i Nacka kommun, som sedan 2016 är byggnadsminnesförklarad, står inför en ombyggnad med ny funktion från kontor till förskola för 40 barn. Föreliggande handling syftar till att beskriva hur den föreslagna invändiga hissen påverkar byggnadens kulturhistoriska värden.

Granskad handling

Kvarnholmen, Ebba Brahe skolan – Kvalitena, komplettering bygglov, förskola disponentvillan, 2020-11-04, Rev 2

Stockholm datum som ovan

Johan Rittsél
Byggnadsantikvarie, certifierad sakkunnig kulturvärden – K
08-690 29 97
johan.rittsél@aix.se

1. FÖRFATTNINGSSKYDD

Kulturmiljölagen

Enskilt byggnadsminne

Disponentvillan är sedan 2016-03-11 förklarad som byggnadsminne enligt Kulturmiljölagens (KML) 3 kap. Länsstyrelserna har tillsynsansvar över byggnadsminnena och prövar frågor om tillstånd till åtgärder som strider mot skyddsbestämmelserna.

Något skydd av interiören eller rumsdisponering finns varken i detaljplan eller i byggnadsminnets skyddsföreskrifter. Ändring av interiören kräver inte tillstånd från länsstyrelsen utan det är endast förändringar av exteriören som behöver tillståndsprövas.

För disponentvillan finns följande skyddsbestämmelser:

1. Byggnaden får inte rivas, flyttas eller till det yttre förändras.
2. Byggnaden ska underhållas så att den inte förfaller. Vård och underhåll ska utföras med byggnadsmaterial, färger och metoder i enlighet med, eller anpassat till, ursprungligt utförande på ett sådant sätt att det kulturhistoriska värdet inte minskar.
3. Det skyddsområde som markeras på bifogad karta får inte ytterligare bebyggas eller ändras på ett sådant sätt att byggnadsminnets utseende eller karaktär förändras.

Plan- och bygglagen

Gällande detaljplan

Disponentvillan omfattas av planbestämmelser enligt plan- och bygglagen (PBL). Detaljplanen antogs den 23 maj 2011 och vann laga kraft den 17 juni samma år. Fastigheten är betecknad med SC som anger skola, förskola och centrum.

Stora delar av fastigheten är betecknad med prickad mark vilket innebär att marken inte får bebyggas. Disponentvillan har beteckningen q1 vilket innebär att byggnaden inte får ändras utvändigt eller rivas. Underhåll av fasader ska ske med ursprungliga material och utföranden. Marken invid villan, betecknad k1 indikerar att terrassmurar får nyuppföras i enlighet med befintlig utformning.

Detaljplanen föreskriver att miljön är kulturhistoriskt värdefull. Åtgärder som kan förvanska denna miljö får inte vidtagas.

Förvanskingsförbud och varsamhetskrav

Således saknar byggnadens interiör skydd i byggnadsminnets och i detaljplanens skyddsbestämmelser. Däremot finns det genom plan- och bygglagens förvanskingsförbud och varsamhetskrav, krav som bedöms beröra interiören eftersom även den besitter kulturhistoriska värden.

All bebyggelse i Sverige omfattas av 8 kap paragraf 14 och 17 i PBL:

PBL 8 kap 14 §: *Ett byggnadsverk ska hållas i vårdat skick och underhållas så att dess utformning och de tekniska egenskaper som avses i 4 § i huvudsak bevaras. Underhållet ska anpassas till omgivningens karaktär och byggnadsverkets värde från historisk, kulturhistorisk, miljömässig och konstnärlig synpunkt.*

Om byggnadsverket är särskilt värdefullt från historisk, kulturhistorisk, miljömässig eller konstnärlig synpunkt, ska det underhållas så att de särskilda värdena bevaras.

PBL 8 kap 17 §: *Ändring av en byggnad ska utföras varsamt så att man tar hänsyn till byggnadens karaktärsdrag och tar tillvara byggnadens tekniska, historiska, kulturhistoriska, miljömässiga och konstnärliga värden.*

Bebyggelse som bedömts vara särskilt värdefull från historisk, kulturhistorisk, miljömässig eller konstnärlig synpunkt omfattas därutöver av 13 §;

PBL 8 kap 13 §: *En byggnad som är särskilt värdefull från historisk, kulturhistorisk, miljömässig eller konstnärlig synpunkt får inte förvanskas.*

2. KORTFATTAD HISTORIK

Hämtad ur Nyréns antikvariska förundersökning från 2004, sid 31:

Disponentvillan byggdes 1931 efter ritningar av Olof Thunström. Öster om nuvarande makaronifabriken låg Kvarnholmens första disponentvilla, en stor trävilla som revs då den nya chefsbostaden i funktionalistisk stil uppfördes strax efter det att KF tog över Kvarnholmen. Den nya disponentvillan ligger centralt placerad i området, på en höjd på lite avstånd ifrån kvarnanläggningen, och med en hisnande utsikt över omkringliggande landskap, skärgård och hamninlopp.

Villan har fasader i mörkt Helsingborgstegel och ett tidigt funktionalistiskt formspråk. Huset omges på framsidan av en mur i gjuten betong och på baksidan av en trädgård med avgränsande planteringar. Villan har flackt sadeltak, två våningsplan plus källare. Den har en entré och garage mot väster och en entré vid trapphuset mot norr. Såväl exteriört som interiört är villan välbevarad. Interiörerna har parkettgolv samt invändiga fönsterpartier i ek, eldstad och fönsterbänkar i svart diabas samt plattor av kalksten och klinker. Huset har ett trapphus vid norrfasaden med trappa och handledare i ek.

Villan uppfördes som en enfamiljsvilla med tio rum och kök men ändrades 1953 efter ritningar av Olof Thunström och gjordes om till bostad för två familjer. Villans övervåning fick vid detta tillfälle en egen ingång via trapphuset i norr.

Kommentar

Med enkla medel har Olof Thunström ritat en pärla som hör den tidiga funktionalismen till. Disponentvillan fullbordar Kvarnholmens struktur som brukssamhälle och utgör därför en omistlig del av anläggningen. Inför och under eventuell ombyggnad utförs antikvarisk förundersökning och kontroll enligt PBL 3:12 (idag 8:13).

Nuvarande funktion

När Nyréns gjorde undersökningen 2004 användes villan som kontor. Senare har huset nyttjats som bostad och festlokal kallad *Den magiska trädgården*. För närvarande nyttjas den som kontor för byggetableringen och omklädningsrum och matrum för byggnadsarbetare.

3. KVALITETER ATT TILLVARATA OCH ÅTERS skapa

Utdrag ur AIX Antikvariska förundersökning från 2020-03-12.

Kvaliteter att tillvarata

Interiör

- Bottenvåningens bevarade planlösning i form av vindfång, hall, vardagsrum, matsal, blomsterrum och bibliotek. Även ursprunglig planlösning på övervåningen samt trapphus från 1953.

- Fast ursprunglig inredning, trapphusets inredning samt ventilationsgaller.

Kvaliteter att återskapa

Interiör

- Trapphusets ursprungliga volym bör återställas genom rivning av wc-utrymme på övervåningen.
- Det förmodade biblioteksrummet som är uppdelat i två rum bör återfå sin ursprungliga form.
- Om en ny trappa krävs i byggnaden bör den placeras där den ursprungliga trappan fanns, d v s till höger om vindfånget.
- Linoleummatta bör läggas på golv i de rum som ursprungligen hade det.
- Fönstrens beslag bör utformas likt originalet; spanjoletter med ovala fönstervred.
- Dörrbeslag bör utformas likt originalet; av bakelit.
- Radiatorskydd i trä bör återställas i de rum som ursprungligen hade det.
- Ursprunglig färgsättning bör undersökas och återställas avseende snickerier, väggar och tak.

4. PROJEKTSKRIVNING

Projektet som helhet syftar till att hyresgästanpassa Disponentvillan så att den kan nyttjas som förskolebyggnad. Projektets utgångspunkt har varit att i så stor utsträckning som möjligt ta hänsyn till byggnadens kulturhistoriska värden och i samband med ombyggnaden, återskapa de kvaliteter som har gått förlorade under årens lopp. För att uppnå målet görs få ändringar i planlösningen, interiören anpassas till ursprunglig karaktär och de exteriöra åtgärderna som utförs är huvudsakligen underhållsarbeten.

5. ANTIKVARISK KONSEKVENSANALYS

Ny hiss

För att göra byggnaden tillgänglig föreslås en hiss. Hissen kommer att löpa från källaren till övervåningen. Hissen placeras där byggnadens ursprungliga trappa var placerad och som revs vid om- och tillbyggnaden 1953. På platsen byggdes ett badrum och ett kapprum. Trappan kommer att byggas upp igen och löpa kring hissens schaktväggar. Åtgärden är således till viss del ett återskapande av den ursprungliga trappan. Källaren har inte bedömts ha några beaktansvärd kulturhistoriska värden. Där trappan och hissen kommer upp på övervåningen har stora ombyggnader skett tidigare, så inte heller här är kulturvärdena särskilt höga.

Med anledning av ovanstående bedöms föreslagen hiss inte påverka byggnadens kulturhistoriska värden.

Detaljutförningen av trappan och hissen är inte färdig men bör anpassas till byggnadens ursprungliga karaktär.

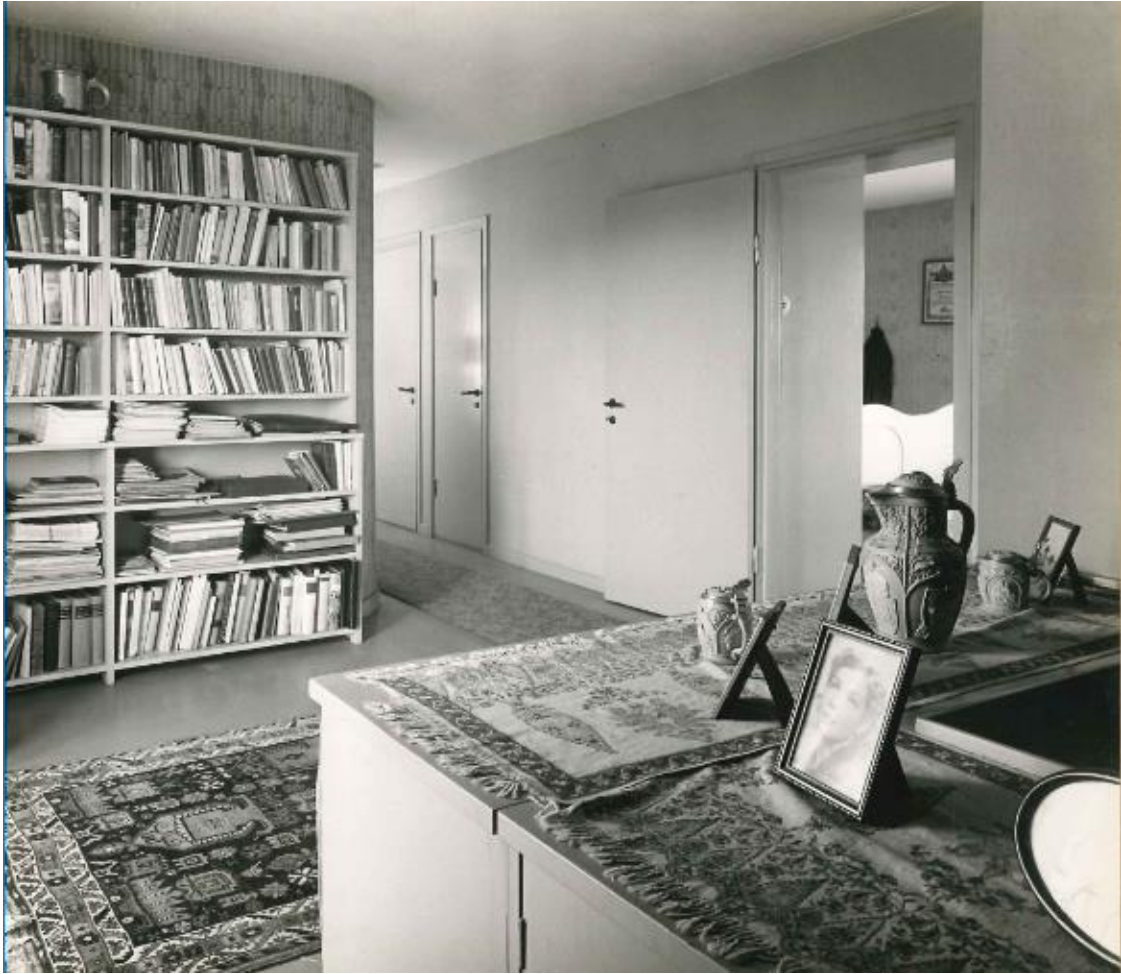

Foto från 1952 som visar övervåningens utseende före ombyggnaden 1953. I förgrunden t h skymtar den ursprungliga trappans öppning som omgavs av en låg skåpinredning som syns i förgrunden. Foto Sten Vilson.

Mitt i bild öppningen till nuvarande kapprum med dörrar mot wc och badrum från 1953. Dessa delar föreslås att rivas och ersättas med trappa och hiss. Foto AIX 2019.